

POJEM MENŠINY - SÚVISLOSTI, DEFINÍCIE, TYPOLÓGIE

SÚVISLOSTI

Problematika menšín sa považuje predovšetkým za politický problém. Menej už za problém sociálny či spoločenský, do riešenia ktorého by mali intervenovať sociálna politika a sociálna práca. Dôvod je možné vidieť v tom, že tie najťažšie konflikty novoveku a moderného sveta sa halili a naďalej sa halia do šatu konfliktov medzi rôznymi majoritami a menšinami. V kolektívnej pamäti stále ešte sú zreteľné stopy po konfliktoch a genocídach na základe náboženských rozdielov (napríklad osud českých exulantov po roku 1620 a protestantov v ríši Habsburgov po 30 ročnej vojne), rozdielov etnických a národných (napríklad genocída Arménov v Turecku, holokaust, vyvražďovanie Rómov počas 2. svetovej vojny, osudy mnohonárodných ríš a nástupníckych národných štátov po 1. svetovej vojne a po páde komunizmu, konflikt, aj keď nie vojnový, medzi Rusínmi a Ukrajincami na severovýchode Slovenska v roku 1968 a po roku 1989), ale aj rasových (napríklad občianska vojna v USA, apartheid v JAR). Tieto väčšinovo - menšinové rozdiely a konflikty často iba odštartovali a zároveň zahalili závažnejšie procesy a konflikty. Menšinová problematika sa vo veľkej časti 20. storočia spájala hlavne s otázkou národnou, s problematikou sebaurčenia, s problematikou exklúzie a ochrany etnických a národnostných menšín, zachovania hraníc štátov, politickej stability a s otázkou migrácie a súdržnosti spoločnosti. Až koncom storočia sa začína hovoriť o problematike gender a o menšinách sociálnych.

Otázka národná, národnostných menšín, etnických skupín, jazykových a náboženských menšín sa po 2. svetovej vojne považovala za druhoradú, za niečo, čo postupne odíde do minulosti a v budúcnosti bude okrajovou záležitosťou. Očakávalo sa, že spoločnosť sa bude diferencovať do skupín stále viac podľa znakov, ktoré si jedinec môže slobodne voľiť (profesia, miesto bydliska, životný partner a pod.) a stále menej podľa znakov, slobodná voľba ktorých je obtiažna alebo nemožná, pretože ich získavame narodením sa do určitej skupiny (etnicita, náboženstvo, farba pokožky a pod.). Do popredia sa dostávala skôr vízia homogénnej všeludskej spoločnosti. Otázka menšín bola pre východný, komunistický blok druhoradá, pretože dominovala otázka triedneho usporiadania spoločnosti. Pre západný, demokratický blok, bola táto otázka tiež druhoradá, pretože dominovala otázka štátu, občianstva a politickej diferenciácie.

ČO JE TO MENŠINA?

Ľudia vnímajú sociálne javy a procesy a konajú v spoločnosti do istej miery podľa všeobecne prijatých schém. Práve preto, že iba „do tej miery“, je prakticky nemožné, aby sa všetci zjednotili na spoločnom výklade nejakého sociálneho javu či procesu. Tieto javy a procesy totiž neexistujú mimo činnosť a záujmy ľudí. Ľudia ich vo svojej činnosti rôzne vnímajú, rôzne interpretujú, zaujímajú k nim rôzne postoje a rozdielne na základe toho konajú. Nie inak je to aj v prípade toho, čo nazývame *menšina*.

Vymedzenie pojmu *menšina* ako výsledok procesu poznávania

Na pôde sociálnych vied, hlavne sociológie a sociálnej psychológie, slúži pojem *menšina* predovšetkým cieľom poznávacím.

Louis Wirth (1945: 347) formuloval dnes už klasickú definíciu menšiny. Za menšinu považuje skupinu ľudí „ktorí sú vzhľadom na svoje fyzické alebo kultúrne znaky odlišovaní od iných v spoločnosti v ktorej žijú, a to preto, aby sa k nim odlišne a nerovnako pristupovalo, a ktorí preto sami seba považujú za objekty kolektívnej diskriminácie.“

Táto definícia uvádza najdôležitejšie znaky menšiny - stigmatizujúci a nerovnaký prístup zo strany majority a pocit skupinovej diskriminácie na strane minority.

V 70. a 80. rokoch minulého storočia mnohé definície menšín začali klásť dôraz na nerovnaký prístup zo strany majority. Dávali ho do súvislosti s mocenskými vzťahmi a pomenovali ho ako domináciu väčšiny a väčšinu pomenovali dominujúcou časťou spoločnosti. Zdalo by sa, že to nie je nič nové, na nerovnosť vzťahu väčšina - menšina upozornil už predsa L. Wirth (pozri vyššie). Nová bola ale zmena optiky - z problematiky menšín, čiže problému, ktorý má väčšina s menšinou, sa stala otázka vzťahu dominujúcej časti spoločnosti a menšiny. Dominujúca majorita sa učila nazerať tento vzťah aj z pozície menšiny a jej pohľadom. Majorita sa učila tiež rešpektu k menšinám.¹ Malo to však jeden nedostatok - prílišné zdôrazňovanie mocenského aspektu vzťahu väčšina - menšina a prílišné zdôrazňovanie, že ide najmä o sociálny vzťah. Deformovalo to mnohodimenzionálnosť problematiky. Ide o to, že mnohé skupiny, považované za tradičné menšiny (etnické a rasové, národnostné, jazykové, náboženské), existujú nezávisle na tom, či ich dominujúca časť spoločnosti vydelí a prideli im status menšiny, alebo či tak neurobí. Ako svojbytné skupiny existovali, existujú a budú existovať nezávisle od vôle dominujúcej majority, nezávisle od toho, ako ich pomenuje a čo sa s nimi snaží urobiť. O tom, či dané skupiny budú v spoločnosti považované za menšinu, alebo nie rozhoduje vo veľkej miere dominujúca majorita a v menšej miere samotné tieto skupiny, a to tým, či sa rozhodnú sebaobranne sa uzavrieť, alebo nie.

Za vyvážený pohľad na to, čím sa vyznačuje menšina a čím vzťah menšina - majorita, možno stále považovať dnes už pomaly 50 rokov starú definíciu Wagleya a Harrisa (1958). Menšinu definujú [podľa Simpsona a Yingera (1965: 17), tak, ako to uvádza H. Tajfel (1995: 7)] takto:

„(1) Menšiny sú podriadené časti komplexných štátnych spoločenstiev; (2) menšiny majú zvláštne fyzické alebo kultúrne črty, ktoré sú dominantnou časťou spoločnosti nízko hodnotené; (3) menšiny sú jednotky vyznačujúce sa sebauvedomením, spájajú ich osobitné črty, ktoré majú ich členovia a osobitné znevýhodnenia, ktoré prinášajú tieto črty; (4) členstvo v menšine sa prenáša zákonom dedičnosti, ktorý spája nasledujúce generácie dokonca aj vtedy, keď chýbajú ľahko rozlíšiteľné osobitné kultúrne alebo fyzické črty; (5) príslušníci menšín majú tendenciu dobrovoľne alebo z nutnosti uzatvárať manželstvá v rámci skupiny.“

Táto definícia hovorí o niektorých skutočnostiach, ktoré zasluhujú viac pozornosti.

Ad 1) O menšinách možno hovoriť iba vo vzťahu k makroštruktúre akou je globálna spoločnosť (v našom prípade vo vzťahu k celej spoločnosti v hraniciach ČR). Pritom platí, že menšina je v podriadenom postavení.

---

¹ Tento proces sa samozrejme netýkal krajín, kde vládol komunistický režim. V týchto krajinách sa to učíme až teraz. Všetky bývalé komunistické krajiny prešli, niektoré ešte prechádzajú, obdobím divokej, ničím neobmedzenej vlády väčšiny. Vlády, ktoré legitimitu svojej moci opierali o výsledky demokratických volieb, vychádzali z presvedčenia, že spolu so získanou väčšinou získali podobne neobmedzenú moc, akú mali ešte nedávno komunistické strany. Prejavilo sa to nielen nerešpektovaním a nerefektovaním názorov politickej menšiny - opozície, ale aj svojvoľným konaním vo vzťahu k etnickým a národnostným menšinám (napríklad na Slovensku vo vzťahu k maďarskej menšine v rokoch 1992 - 1998 a k rómskej menšine po celé obdobie, práve tak dobre by bolo možné uviesť aj ČR vo vzťahu k rómskej menšine, o krajinách bývalej Juhoslávie a ZSSR ani nehovoriac).

Znamená to, že menšina nie je menšinou pre svoj menší počet, ale preto, že väčšina nad ňou dominuje - mocensky, organizačne, kultúrne a sociálnym postavením svojich členov. To ale znamená, že dominujúca majorita má možnosť menšinu diskriminovať, páchať na nej násilie, znevýhodňovať ju. Podriadené, nedominantné postavenie v makroštruktúre a tým možnosť byť diskriminovaní, byť vystavení riziku násilia a znevýhodňovania sú znaky, ktoré z danej skupiny robia menšinu. Bez týchto znakov nie je možné hovoriť o menšine. Početnosť nie je podstatná pre odlišenie menšiny a väčšiny, nižší počet je ale spravidla sprievodným znakom skupiny, ktorá je v menšinovom postavení. Inými slovami, sociologický význam menšiny nie je totožný s významom matematickým. Pre zdôraznenie toho, že početnosť „nerobí“ menšinu menšinou, je výstižnejšie hovoriť o menšine a dominujúcej časti spoločnosti, a nie o menšine a väčšine.

Ad 2) Znaky, o ktoré sa opiera menšinový status, majú charakter kultúrnych znakov, a to aj vtedy, keď ide o znaky fyzické (farba pleti, tvar nosa, hlavy a pod). Fyzické znaky sa stávajú zvláštnymi a takými ktoré človeka vydeľujú nie preto, že existujú, ale preto, že im spoločnosť prisudzuje takýto význam. Mechanizmus vydeľovania INÝCH a vydeľovania SA, na základe napríklad aj fyzických znakov, je normálnou súčasťou skupinotvorného procesu. Ale to, čo z jedných ľudí robí príslušníkov menšiny a z iných dominujúcej majority je spájanie týchto znakov s určitými vlastnosťami - niektoré s negatívnymi, iné s pozitívnymi. Ide teda o proces stigmatizácie, ktorý ľudí s negatívne hodnotenými znakmi zaraďuje do menšiny a legitimizuje tak ich marginalizáciu, alebo vylúčenie zo spoločnosti. A ľudí s pozitívne hodnotenými znakmi zaraďuje do dominujúcej majority. O tom, ktoré znaky budú ako hodnotené rozhoduje samozrejme dominujúca majorita. Stretávame sa tu s problematikou stereotypov, predsudkov, netolerancie.

Ad 3) Menšina neexistuje bez vedomia svojich členov, bez vedomia toho, že majú spoločnú identitu označovanú ako MY, ktorá ich odlišuje od ONI, od majority. Menšina má vo svojej kolektívnej pamäti a identite zabudovanú tiež reakciu na to, že jej majorita vydeľuje, resp. kedysi vydeľovala menšinové postavenie (napríklad Slováci majú z obdobia, kedy boli v menšinovom postavení, v kolektívnej pamäti stále pocit krivdy a nedôvery voči Maďarom a Čechom ako skupinám, ako národom). Subjektívna deklarácia príslušnosti k menšine je preto pre jej existenciu veľmi dôležitá.

Pre existenciu menšiny je však subjektívna deklarácia príslušnosti k menšine omnoho menej dôležitá ako dôsledky marginalizácie a exklúzie členov menšiny zo spoločnosti. Menšina sa sebaobranne uzatvára a narastá v nej pocit skupinovej diskriminácie, ale tiež vnútroskupinovej solidarity.

Ad 4) Členstvo v menšine sa dedí a dedí sa predovšetkým kultúrne, nie biologicky.² Znamená to dve veci. Menšina je z hľadiska času svojho trvania skupinou dlhotrvajúcou, trvá dlhšie ako život jednej generácie jej členov. Každá menšina má preto rozvinuté mechanizmy ochrany, rozvíjania a odovzdávania svojho kultúrneho dedičstva a svojej identity ďalej. Sú to mechanizmy, ktorými zabezpečuje kontinuitu svojho trvania. Akékoľvek významnejšie zmeny, ak nemajú ohroziť jej identitu a stabilitu ako skupiny, musia preto trvať dlhšie ako

---

² To, že menšina trvá biologicky je výsledok reprodukčného procesu, samozrejme, ale fakt narodenia sa do skupiny ešte neznamená fakt prijatia. Rozhoduje rituálny akt prijatia za člena, čo je úkon kultúrny a nie biologický. Sú prípady, kedy rodina narodené dieťa neprijme. Zo starobylého Ríma poznáme napríklad zvyk položená dievčaťa v košíku pred dvere na znak toho, že žien je v hospodárstve už dosť a ten, kto sa zľutuje, môže si dieťa vziať. Stredovek poznal odkladanie detí pred dvere kláštorov. Dnes odkladáme na chodbách nemocníc. Práve tak, ako naturálna skupina prijíma novonarodeného člena, práve tak ho môže po čase vylúčiť, resp. on môže zo skupiny odísť. V naturálnych skupinách sa takéto dramatické udalosti stávajú málokedy, členstvo v nich je nám obyčajne prisúdené doživotne - aj s identitou a stigmou, ktorá s tým súvisí.

jednu generáciu.³ A po druhé, menšinovosť označuje status skupinový, nie individuálny a jednotlivci sa ho nemôžu ľahko a svojvoľne zbaviť. Príslušnosti k menšine ako k menšine, nie ako ku skupine, sa jej členovia môžu zbaviť iba vtedy, keď majorita aj menšina prestanú určité znaky považovať za znaky menšinovosti. Napríklad, keď sa farba pokožky stane neutrálnym znakom.

Ad 5) Menšina má tendenciu reprodukovať sa endogamne. Inak povedané, menšina má tendenciu sebaobranne sa uzatvárať kultúrne aj biologicky, a to úmerne miere svojho ohrozenia. S rastúcim ohrozením rastie miera uzavretosti menšiny. Tzv. „sňatkový bazén“ má teda nielen biologický, ale aj kultúrny rozmer. Znamená to ale, že miera netolerancie, ktorá sa v tomto prípade prejavuje uzatváraním sa skupiny, môže byť na strane menšiny niekedy väčšia ako na strane majority.

Napriek svojej mnohodimenzionálnosti uvedená definícia nerieši dve veci. Hovoria o nich nasledujúce dva prístupy k problematike menšín. Definícia nehovorí o tom, že aj majorita má tendenciu sa uzatvárať a vylučovať niektoré skupiny a takto akoby „vyrábať“ menšiny. Nehovorí tiež o tom, že menšinový zážitok, pocit „menšinovosti“, nie je vyhradený iba členom menšín, ale môžu ho autenticky prežívať aj členovia dominujúcej majority v súvislosti s niektorou zo svojich sociálnych pozícií a rolí. Tieto skutočnosti sú dôležité ako pre legislatívu, tak aj pre sociálnu politiku a sociálnu prácu, ktoré zabezpečujú ochranu a rozvoj ľudí v menšinovom postavení.

A. Giddens (1999: 229) rozoznáva menšinu v štatistickom zmysle a v zmysle sociologickom. Za menšiny v sociologickom zmysle považuje „... pouze skupiny, jejichž příslušníci jsou v *nevýhodě* oproti členům většinové populace a mají určitý pocit *skupinové solidarity* či *sounáležitosti*. Tato vzájemnost a společné zájmy se obvykle umocňují, když se příslušníci menšiny stávají terčem předsudků a diskriminace. Příslušníci menšiny se sami často považují za 'vyčleněné' z většinové společnosti. Obvykle bývají do určité míry fyzicky a sociálně izolováni od společnosti jako celku, soustředěni v určitých čtvrtích, městech, nebo oblastech dané země. Jen zřídka dochází ke sňatkům s příslušníky většiny nebo jiných menšín. Příslušníci menšiny často aktivně prosazují **endogamii** (tj. sňatky jen uvnitř skupiny), aby si udrželi kulturní svébytnost.“

Giddens teda menšinu chápe ako výsledok procesu sociálneho uzatvárania sa väčšiny a výsledok snahy menšiny uchovať si svoju osobitnú, jedinečnú identitu. Mechanizmus vylučovania sa môže týkať menšín ako o nich hovorí definícia Wagleya a Harrisa, ale môže sa týkať aj skupín iného typu, postihnutých, chudobných, ľudí s alternatívnym životným štýlom a pod. Ich členmi sa ľudia môžu stať už nielen faktom narodenia sa do skupiny a rituálneho prijatia, ale aj ako dôsledok „osudu“, nejakej sociálnej či politickej udalosti (napr. z večera na ráno môže človek pre politické zmeny prísť o majetok, postavenie a stať sa členom prenasledovanej politickej menšiny). Giddens vo svojom prístupe nespochybňuje dôležité kritérium menšiny - skupina je menšinou iba vo vzťahu k makroštruktúre.

A. Toffler a H. Tofflerová (1996: 92-95) stotožňujú menšiny so záujmovými skupinami a ešte širšie s rozmanitosťou skupín vôbec. V tomto zmysle sme každý členom nejakej menšiny, resp. niekoľkých menšín. Tento prístup sa javí ako neužitočný, pretože ak sme všetci príslušníkmi nejakej menšiny, tak pojem *menšina* splýva s pojmom *skupina* a ako pojem, ktorý sa začal používať neskôr, sa stáva zbytočný.

---

³ Komunistický režim to nerešpektoval vo vzťahu k žiadnej skupine - my ako majorita sme to nejako prežili a ustáli, etnickú skupinu akou boli Rómovia to destabilizovalo.

Zdanie však klame. Tento prístup rieši zložitú problematiku tých ľudí, ktorí v zmysle predchádzajúcich definícií nie sú príslušníkmi žiadnej menšiny, ale napriek tomu majú skúsenosť s menšinovým postavením. Tento prístup umožňuje uvedomiť si, že sociálne intervencie používané v sociálnej práci s klasickými menšinami je možné využívať aj vo vzťahu ku skupinám, ktoré s menšinami, tak ako sú definované v legislatíve, nemajú zdanlivo nič spoločné.

Vymedzenie pojmu menšina pre účely ochrany a rozvoja menšín

Prislušnosť k menšine nie je obyčajne dobrovoľná, nie je výsledkom voľby. Je obyčajne tiež trvalá a navyše, prináša mnoho nevýhod. V súlade s potrebou rešpektovať prirodzené ľudské práva a ľudskú dôstojnosť, dominujúca majorita nesmie v mene svojej dominácie prehlbovať tieto nevýhody diskrimináciou týchto ľudí, násilím, ponižovaním či iným znevýhodňovaním. Menšinu musia pred týmito možnosťami chrániť minimálne zákony, najlepšie aj kultúra rešpektu k potrebám ktoré súvisia s menšinovým postavením a k osobitostiam menšinového videnia sveta. Ochraňovať pred možnosťou diskriminácie, násilia a znevýhodňovania však nestačí, ľudia v menšinovom postavení potrebujú aj osobitné práva, ktoré dominujúca majorita nepotrebuje a ich potrebu často ani nevníma (napríklad možnosť chránených dielní, možnosť vzdelávania v materinskom jazyku a pod.). Ochrana a rozvoj menšín je potrebná aj z iného dôvodu. Proces globalizácie možno v súčasnosti znamená tzv. „mcdonaldizáciu“ niektorých častí spoločnosti, ale v žiadnom prípade to neznamená jej homogenizáciu. Heterogenita spoločnosti je nezničiteľná a je predpokladom jej zdravého vývoja. Aj preto treba prirodzene existujúce menšiny chrániť.

Potreba ochrany menšín a ich rozvoja si vynútila odlišné vymedzenie menšiny v oblasti politických vzťahov a odlišné v oblasti sociálnej politiky a sociálnej práce. Spôsob ochrany vo veľkej miere závisí od toho, ako daná skupina vzniká a na základe čoho trvá. Možno povedať, že čím členstvo v skupine menej závisí od rozhodnutia jej členov (prirodzene vznikajúca skupina), tým viac rastú požiadavky na ochranu týchto skupín a členstva v nich. Títo ľudia totiž nenesú žiadnu zodpovednosť za to, že sa narodili v menšinovej skupine a vybrať si členstvo v nejakej inej, alternatívnej skupine, je pre nich nemožné, alebo takmer nemožné. Do svojej skupiny sa narodili, sú v nej socializovaní, stotožnení s ňou, majú jej identitu. Úplná zmena tejto prirodzene získanej identity je takmer nemožná. Navyše, členstvo v novej skupine nezávisí iba od ich rozhodnutia, ale aj od prijatia touto novou skupinou. A ťažko očakávať od majority, že bez problémov prijme niekoho, koho už raz vylúčila. Títo ľudia v zásade nemajú možnosť alternatívneho členstva.

Neznamená to, že všetky prirodzene existujúce skupiny a sociálne kategórie s trvalými, nezávisle na vôli jedinca získanými znakmi zasluhujú ochranu a podporu. Napríklad ak sa národnostná menšina usiluje o odtrhnutie štátneho územia, ak menšina má neúnosné požiadavky na obmedzené zdroje sociálnej pomoci, ak nie je možné požiadavky splniť (dvojazyčná výuka ak v obci je minimálny počet žiakov inej národnosti) a pod. Podmienky neposkytnutia ochrany a podpory však musia byť vopred jasné a legitimizované. Často sú pod medzinárodnou kontrolou.

Za menšiny v širokom ponímaní budeme vzhľadom na potrebu ich ochrany považovať všetky sociálne kategórie a sociálne skupiny, ktorých členovia získali svoje charakteristické znaky nezávisle na svojom rozhodnutí, tieto znaky majú trvalý charakter a v spoločnosti aktuálne vytvárajú možnosť pre znevýhodnenie ich nositeľov.

Znevýhodnenie, diskriminácia, hendikep

Znevýhodnenie patrí k najvýznamnejším definičným znakom menšiny. Znevýhodnenie môže mať podobu diskriminácie, alebo hendikepu.

Diskriminácia, veľmi zhruba povedané znamená, že jedna časť spoločnosti upiera určitým ľuďom prístup k určitým zdrojom a hodnotám, ktoré sú považované za významné. S diskrimináciou sa stretávame, ak na základe rasy, pleti, etnicity alebo iného znaku má niekto menej výhodné podmienky, ako by mal iný v rovnakej situácii. Inú podobu má diskriminácia optikou majority a inú optikou menšiny. Diskriminácia môže mať podobu:

1. Priama alebo nepriama diskriminácia.

S priamou diskrimináciou sa stretávame, ak k diskriminácii dochádza na základe zákona, predpisu, nariadenia a pod.

S nepriamou diskrimináciou sa stretávame, ak ide o diskrimináciu prostredníctvom zdanlivo neutrálneho zákona, predpisu, nariadenia, ale aj zvyklosti a pod. Znevýhodnenie nie je formulované explicitne v texte nariadenia, obyčajne ho poznáme až podľa efektov. S touto diskrimináciou sa môžeme stretnúť napríklad pri prideľovaní obecných bytov na základe kritérií, kde sa z pridelenia vylučujú ľudia nie na základe zjavne rasových znakov, napríklad farby pleti, ale na základe znakov sociálnych a kultúrnych, ktoré s etnickou či rasovou menšinou súvisia. Napríklad nezamestnanosť ako faktor nepridelenia bytu bez ďalšieho prešetrenia, bez možnosti výnimky, bez reálnej možnosti záruky.

2. Uvedomelá alebo neuvedomelá diskriminácia.

Uvedomelá diskriminácia je taká, keď dominujúce spoločenstvo, jeho príslušníci, znevýhodňujú ľudí s určitým menšinovým znakom s plným vedomím, že ide o znevýhodňovanie; obyčajne býva legitimizovaná rôznymi teóriami rasistickými, náboženskými, triednymi a inými.

Neuvedomelá diskriminácia je taká, keď dominujúce spoločenstvo, jeho príslušníci znevýhodňujú ľudí s menšinovým znakom, pretože je taký zvyk, tak ich to naučili, nereflektujú vládnucu ideológiu a pod.

3. Individuálna a skupinová diskriminácia.

V prípade individuálnej diskriminácie diskriminuje jednotlivec. Táto činnosť má často podobu fyzického násillia s dôsledkom smrti, poškodenia zdravia, zničenia majetku a pod. Ide o diskrimináciu, ktorá je ľahko pozorovateľná a postihnuteľná - skupina skreenheads poškodí mladého Róma a jeho rodinu.

Skupinová diskriminácia nie je ľahko pozorovateľná, obtiažne sa dokazuje a ťažko ju prisúdiť konkrétnymi osobám. Napríklad rómskej rodine nie je umožnené kúpiť si rodinný dom v dedine, rómsky uchádzač o zamestnanie má sťažený prístup na oficiálny trh práce, rómske rodiny nedostanú po povodniach porovnateľnú pomoc atď. Ide tu o skupinovú diskrimináciu inštitucionálnu. Môže sa však uskutočňovať aj v rovine mimo inštitucionálnej, čiže v bezprostredných vzťahoch medzi komunitami a v rovine quazi inštitucionálnej, čiže v rovine občianskej spoločnosti, cirkví, médií a pod.

4. Obťažovanie.

Ide o takú činnosť majority, alebo jej jednotlivých príslušníkov, ktorej cieľom alebo následkom je obmedzenie slobody, zníženie ľudskej dôstojnosti, vytvorenie prostredia, ktoré je pre človeka nepriateľské, zastrášujúce, zahanbujúce, pokorujúce, alebo urážlivé.

5. Neoprávnený postih.

Ide o spôsobenie ujmy niekomu preto, že sa domáhal zaobchádzania rovnakého s majoritou.

Diskriminácia sa môže týkať sociálnej situácie človeka, jeho účasti v kultúre, jeho účasti v činnostiach spoločnosti a jeho miesta v jej štruktúre.

Znevýhodnenie nemusí byť výsledkom iba diskriminácie. Môže byť tiež výsledkom **postihnutia** zdravotného alebo mentálneho, ktoré zapríčini, že niektoré zdroje spoločnosti a príležitosti, sa pre postihnutého stanú nedostupné. Mnohé postihnutia vieme kompenzovať, takže vhodnejšie je hovoriť o hendikepoch. S postihnutím sa rodíme (napríklad ľudia s vrodenu vadou zraku), alebo ho získame (napríklad pri autohavárii, v dôsledku choroby a pod.). Spoločnosť ale pre mnohé takéto situácie má riešenie, ktorým postihnutie odstraňuje, alebo zmiernuje (okuliare, vozík, bezbariérové bývanie, sociálne dávky, služby, sociálna práca a pod.). V závislosti od miery odstránenia dôsledkov postihnutia pre život človeka hovoríme o veľkosti jeho hendikepu. Hendikep má teda, na rozdiel od postihnutia, jednoznačne sociálny charakter a závisí od možností spoločnosti a od jej schopnosti a ochoty ich adekvátne použiť.

Poznámka.

Znevýhodnenie môže byť tiež dôsledkom členstva v skupinách, ktoré spoločnosť vydeľuje výlučne na základe ich kultúrnej inakosti. Ide predovšetkým o menšiny náboženské, ktoré patria medzi klasické menšiny a dnes už nikoho ani nenapadne nepovažovať ich za menšiny. Ide ale tiež o sociálne prostredia skupín permanentnej chudoby, skupín s alternatívnym životným štýlom, vyznávajúce rôzne alternatívne hodnoty, idey a pod. Socializáciou v takýchto sociálnych prostrediach deti „získavajú“ postoje, hodnoty, potreby, behaviorálne orientácie, špecifické videnie sveta bez toho, aby si ich zvolili z vlastného rozhodnutia. Sú im akoby vopred a neodvolateľne prisúdené a pritom ich vopred vylučujú z možnosti rovnoprávne participovať na zdrojoch a príležitostiach v spoločnosti. Osobitosti týchto skupín, ktoré niektorí považujú za menšiny, nie sú v tejto úvahe o pojme menšina zohľadnené. Nie je tu tiež zohľadnená problematika skupín s hodnotami, postojmi, názormi, ktoré sú mimo záväzný väčšinový kultúrny kánon, nie je tiež zohľadnená problematika skupín, ktoré sa svojou aktivitou výrazne odlišujú od toho, čo dominujúca majorita považuje za prípustné z hľadiska stability spoločnosti, resp. stability jej politického usporiadania. Nechcem tým naznačiť, že všetky menované skupiny sú menšinami. Chcem povedať iba to, že pojem menšina, tak ako je vymedzený v tejto úvahe, nezohľadňuje všetky skupiny, o ktorých by bolo možné ako o menšinách uvažovať. Zdá sa, že rozhodnutie o zaradení alebo nezaradení týchto skupín medzi menšiny je podmienené ideologickou výbavou, možno tradíciami, možno aj inými skutočnosťami. Zrejme je však to, že ide o neujasnenú a kontroverznú problematiku.

Príslušnosť k menšine z hľadiska politických vzťahov

Právno - politické definície menšín slúžia hlavne pre potreby ich politickej ochrany a zabezpečenia rovnakého prístupu ku všetkým členom spoločnosti. Menšina sa v súvislosti s tým chápe v užšom ponímaní, kde je ťažké spochybniť, že skupina je menšinou, pretože členstvo v týchto menšinách má hlavne naturálny charakter. Za menšiny hodné ochrany sa preto vo všeobecnosti považujú menšiny etnické a rasové, národnostné, jazykové a náboženské. V poslednom období možno pozorovať snahy legitimizovať ako menšiny skupiny s odlišným sexuálnym správaním a skupiny spájané s problematikou gender. Na pôde

politických vzťahov nie sú tieto nové tendencie vnímané tak pozitívne, ako na pôde sociálnej politiky a sociálnej práce.

Prístup k menšinám na pôde Spojených národov

Právno-politické definície zaznamenali určitý vývoj. Ako príklad môže slúžiť vývoj pojmu *menšina* na pôde Spojených národov. Ide o definície vytvárané preto, aby mohli medzinárodnému spoločenstvu slúžiť ako vodítko pre ochranu menšín. Packer (1993, podľa Lord 1999: 26) uvádza tri definície z rôznych období:

Z roku 1950.

„a) Termín menšina zahrnuje pouze ty nedominantní skupiny populace, které mají a chtějí si zachovat stálou etnickou, náboženskou a jazykovou tradici nebo charakteristiky zřetelně odlišné od ostatní části populace;

b) takovéto menšiny by měly zahrnovat dostatečný počet osob schopných samostatně vymezit tyto charakteristiky.

Členové takovéto menšiny musejí být loajální ke státu, jehož jsou součástí. (UN Doc. E/CN.4/358).“

Z roku 1979.

„Početně menší skupina obyvatel státu v nedominantní pozici - jejíž členové mají příslušnost tohoto státu - disponuje etnickými, náboženskými a jazykovými charakteristikami, odlišujícími se od zbytku populace, a vykazují, byť jen implicitně, vědomí solidarity zaměřené na ochranu vlastní kultury, tradice, náboženství nebo jazyka. (UN Doc. E/CN.4/Sub.2/284/Rev.1 at para.568)“

Z roku 1985.

„Skupina obyvatel státu, tvořící početně menšinu v nedominantní pozici uvnitř státu, disponující etnickými, náboženskými nebo jazykovými charakteristikami, které jsou odlišné od charakteristik většiny obyvatel, mající vědomí vzájemné solidarity, motivované, byť jen implicitně, kolektivní vůlí přežít, a jejímž cílem je dosáhnout rovnosti s většinou, jak ve skutečnosti, tak podle zákona. (UN Doc.E/CN.4/Sub.2/1985/31 of 14/5/85 at para.181)“

Vývoj, akým prešlo medzinárodné spoločenstvo pri chápaní problematiky menšín je zrejmý, keď postavíme vedľa seba kľúčové slová z jednotlivých definícií: **zachovať** (r. 1950), **ochrániť** (r. 1979), **dosiahnuť rovnosť** (r. 1985). Tieto kľúčové slová predznamenali aj akcenty, ktoré medzinárodné spoločenstvo kladlo a kladie do popredia pri riešení problematiky menšín.

Moderné právno-politické definície.

Po páde komunizmu v Európe a tvárou v tvár zjednocovaniu sa kontinentu a rastu etnických konfliktov sa Európa stáva priestorom uplatňovania sa rôznych menšinových politik. Sme svedkami snahy o také právno-politické definície menšín, na ktorých by bolo možné postaviť tolerantnú menšinovú politiku mnohokultúrnej zjednotenej Európy. Jedným z takých pokusov je aj definícia, ktorú uviedol Niessen Jan (2000: 25-26) v publikácii o rozmanitosti a súdržnosti pre Radu Európy. Uvádza:

"Neexistuje žádná obecně přijímaná právní definice menšiny. V nejlepším případě mezinárodní organizace a různé národní vlády rozpoznávají menšiny podle jejich etnických, rasových, jazykových nebo náboženských zvláštností. Tento termín obvykle označuje osoby

bydlíci na území státu a mající k danému státu historické a pevné vazby, přičemž se zároveň vyznačují etnickými, rasovými, náboženskými nebo jazykovými rysy, které si přejí uchovat. ... Aniž bychom ztratili ze zřetele nesmírnou rozmanitost těchto skupin, označujeme je v této zprávě souborným termínem Menšiny. To, co mají společné navzájem i s imigranty, je skutečnost, že se liší od většinových, resp. dominantních skupin společnosti z hlediska etnického nebo národnostního původu, kultury, jazyka, náboženství a barvy pleti."

Vidíme, že menšina sa na pôde moderných právno-politických definícií, ktorých cieľom je politika tolerancie, pomoci a rovnosti, chápe takto:

- ide o občanov určitého štátu, ktorí majú k územiu, ktoré obývajú, pevné historické väzby;

- prislúcha jej ochrana, pretože je v nedominantnej pozícii;

- ide o skupiny, ktoré si prajú uchovať svoju osobitosť, inými slovami neide o sociálne kategórie neschopné vlastnej skupinovej činnosti, ale o sociálne skupiny, čiže sociálne zoskupenia schopné formulovať svoju spoločnú vôľu a organizovať sa za jej dosiahnutie;

- neide iba o etnické, resp. národnostné menšiny, ale o široký vejár skupín etnických a rasových, národnostných, jazykových a náboženských.

Menšinami v politickom diskurze teda nie sú sociálne kategórie, ktorých hlavnou charakteristikou je niektorý zo sociálnych znakov (napr. zdravotne postihnutí), a ani krátkotrvalé skupiny, ani skupiny, ktoré nemajú naturálny pôvod.

Príslušnosť k menšine z hľadiska sociálnej politiky a sociálnej práce

Na pôde sociálnej politiky a sociálnej práce je chápanie menšiny podriadené poslaniu tohoto odboru a menšiny sa chápu v kontexte ich sociálnej ochrany a riešenia životných situácií a sociálnych problémov, ktoré súvisia s menšinovým postavením. Ochrana a pomoc je aktuálna nielen vo vzťahu k tým, ktorí sú v takom menšinovom postavení, ktoré spoločnosť uznáva, ale aj vo vzťahu k tým, ktorí sú členmi majority, ale pre svoje postihnutie získali skúsenosť s menšinovým postavením. Systémy právnej aj sociálnej ochrany by mali preto citlivo registrovať a reagovať na osobitosti životných situácií a sociálnych udalostí, ktoré sú údelom nielen príslušníkov menšín, ale aj príslušníkov marginalizovaných skupín majority. Okrem iného to znamená, že ostrá hranica vytýčená konštatovaním, že o skupine možno hovoriť ako o menšine iba vo vzťahu k makroštruktúre, neplatí striktne, ak hovoríme o ochrane a rozvoji menšín prostredníctvom sociálnej práce.

Na pôde sociálnej politiky a sociálnej práce sa stretávame s členmi troch typov skupín, ktoré majorita vyčleňuje, ale nie vždy ide o zákonom uznané menšiny. Stretávame sa so sociálnymi kategóriami, so sociálnymi skupinami ktoré sú z nejakého hľadiska znevýhodňované, ale nie sú považované za menšiny a so sociálnymi skupinami ktoré sú znevýhodňované a v zmysle zákona ich možno považovať za menšiny.

V prípade príslušníkov sociálnych kategórií ide o ľudí, ktorí sú pre svoje telesné, duševné či sociálne postihnutie znevýhodňovaní a v súvislosti s postihnutím riešia podobné situácie a prežívajú podobné neistoty a nezdeliteľné pocity ako príslušníci spoločnosťou uznávaných menšín. Často majú vedomie spoločného osudu, ale nemajú spoločnú skupinovú identitu, nevytvárajú sociálne skupiny a nevykonávajú skupinovú činnosť. V zmysle právno-politických definícií, ktoré slúžia pre tvorbu politiky, v tom aj sociálnej, nie je možné považovať ich za príslušníkov nejakej menšiny, tvoria iba sociálnu kategóriu (napríklad mentálne postihnutí, ľudia starí, invalidi, zdravotne postihnutí, deti a pod. sú sociálnou kategóriou, nie sociálnou skupinou). Možno sa však domnievať, že ak sa v sociálnych intervenciách k týmto ľuďom neprístupuje ako k príslušníkom menšín, to znamená s

rešpektom k ich osobitnému postaveniu v ktorom sú ohrození diskrimináciou, zneužívaním a pod. a s rešpektom k ich osobitnému vidaniu sveta, tak efekty týchto intervencií nebudú adekvátne vynaloženej námahe.

Dva prístupy k problematike menšín

Celkove možno teda konštatovať, že pojem *menšina* môžeme chápať v užšom a širšom zmysle. V užšom je podstatná deklarácia príslušnosti k menšine a jej ochrana pred diskrimináciou v rovine politickej. Pojem menšina je tu pojmom právno - politickým.

V širšom zmysle deklarácia príslušnosti k menšine nie je podstatná, podstatné je, že ide o znevýhodnenie trvalého charakteru všeobecne. Pojem menšina je tu pojmom sociálnym a slúži k ochrane menšiny a k jej rozvoju v oblasti sociálnej, zdravotnej, kultúrnej. Pojem menšiny má teda pre oblasť sociálnej politiky a sociálnej práce svoje osobitosti. Slúži nielen pre sociálnu ochranu týchto ľudí, ale aj pre sociálnu prácu s nimi ako s príslušníkmi skupín v odlišnej životnej situácii, s odlišným sociálnym postavením, odlišnou kultúrou a s odlišným sociálnym konaním a organizáciou skupinového života. Na pôde sociálnej politiky a sociálnej práce je preto možné hovoriť nielen o menšinách ako sociálnych skupinách, ale aj o menšinách ako o sociálnych kategóriách.

Dve etapy v prístupe k ponímaniu pojmu menšina:

Ponímanie pojmu *menšina* a prístup k problematike menšín prešli dvomi etapami:

1. etapa: Za menšiny sú považované pospolitosti (menšiny národnostné, jazykové, etnické skupiny) a quazi pospolitosti (náboženské menšiny) a ich hlavným definičným znakom je, že sú diskriminované a možno ich považovať za skupiny.

2. etapa: Pojem menšiny sa rozširuje aj na sociálne zoskupenia ktoré sú z rôznych dôvodov vylúčené z participácie na moci a z prístupu k zdrojom spoločnosti. Vo vymedzení menšiny sa preto presadzuje už nielen koncept diskriminácie, ale aj koncept hendicepu. Menšinou môže byť už nielen skupina, ale aj sociálna kategória trvalého charakteru, ktorú vyčlenil sociálny pracovník na základe určitého znaku, ktorý títo ľudia získali bez vlastnej voľby, majú ho títo ľudia spoločný a je významný pre sociálnu prácu a podľa ktorého ich možno považovať za hendikepovaných.

TYPY MENŠÍN

Národnostné menšiny

Národnostná politika v ČR sa v súčasnosti riadi definíciou národnostnej menšiny podľa zákona č. 273/2001 Sb., o právach príslušníkov národnostných menšín a o zmene niektorých zákonů. Zákon definuje národnostnú menšinu takto: „... národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.“

Národnostná politika ČR rozlišuje menšiny národnostné a menšiny etnické. Dôraz na národnostné menšiny znamená, že skupiny, ktoré nemajú štatút národnostnej menšiny sa na špecifických právach národnostných menšín nepodieľajú a sú preto súčasťou spoločenstva v

ČR „iba“ jako občania a nie ako kolektivity utvorené na základe slobodného združovania sa občanov. Ustanovenie menšinového zákona spĺňa 11 národnostných menšín: bulharská, chorvátska, maďarská, nemecká, poľská, rómska, rusínska, ruská, grécka, slovenská a ukrajinská.

Etnické menšiny

O etnickej skupine hovorí v tom najširšom zmysle Max Weber. Etnickou skupinou nazval takú skupinu, ktorú konštituuje predovšetkým viera v spoločný pôvod, ale nie je to skupina, ktorá by sa opierala o rodinné vzťahy. Weber zdôrazňuje, že táto viera plní v etnickej skupine úlohu sociálnej väzby, a to bez ohľadu na to, či je v zhode s realitou, to znamená bez ohľadu na to, v akej miere pokrvná väzba medzi členmi skupiny skutočne existuje.⁴ (Weber 1925: 219) Do takéhoto širokého chápania sa vojdú národy, národnostné menšiny, autochtónne skupiny, domorodé kmene atď. Použiť tak rozsiahlu sieť pojmov napríklad na rómske etnikum môže byť zavádzajúce, pretože môže dochádzať k mýleniu si procesov spojených s etnickými skupinami a národmi. Nie každé etnikum je predsa národom, etnická skupina neznamená nižší stupeň vývoja a národ vyšší stupeň, to sú odlišné skupiny a platí, že nie každý národ je tvorený jedným etnikom. Široké ponímanie Webera je pre naše potreby potrebné zúžiť a upresniť.

Cestu k upresneniu možno hľadať v spoločnostiach, ktoré vznikli ako výsledok imigrácie. H. Kubiak (1980: 55-56) hovorí, že za etnickú skupinu sa v týchto krajinách považuje sociálne zoskupenie konštituované presvedčením o spoločnom pôvode, ale zároveň aj špecifickým spôsobom príchodu na dané územie, ale aj cieľom príchodu. Kubiak k tomu uvádza, že „etnická skupina tvorí v rámci prijímajúceho spoločenstva sociálne zoskupenie, ktoré má iba seba vlastné vzory kultúry a špecifické záujmy, utvorené vďaka vplyvu kultúrneho dedičstva krajiny pôvodu a zároveň aj ako výsledok kontaktu s realitou (kultúrou, ekonomickým životom, sociálno-politickým systémom, náboženským systémom) cieľovej krajiny. V novom chápaní sa etnická skupina stáva nesamostatnou časťou prijímajúcej spoločnosti (národa alebo politického spoločenstva), ktorá vznikla ako výsledok medzinárodnej migrácie. Ak je to tak, potom ju nemožno stotožňovať s autochtónnymi skupinami ani s národnostnými menšinami.“

Takéto chápanie etnickej skupiny dovoľuje iný prístup ku skúmaniu procesov, ktoré vznikajú v súvislosti s migráciou (etnická skupina ako výsledok procesu emigrácie a osadníctva) a iný vo vzťahu k procesom, ktoré sa spájajú s problematikou národov a národnostných menšín. Dovoľuje to vytvoriť osobitný pojmový aparát a zrejme aj metódu skúmania.

Rasové menšiny

Rasa - ide o pojem z oblasti biológie. V zoologickej systematike označuje jednotku nižšiu ako druh. Rozoznávame rasy geografické, fenologické a ekologické. V zootechnike sa odlišujú rasy primitívne (malý vplyv človeka, väčší vplyv prírodných podmienok), rasy

---

⁴ S. Ossowski k tomu dodáva: „V širších etnických skupinách - v skupinách, kde príslušnosť ku skupine je v zásade určená narodením, a ktorých rozsah nedovoľuje určiť individuálne pokravné vzťahy medzi členmi skupiny, obrady, ktoré ustanovujú umelé pokravné zväzky sú nahradené etnickými mýtmi, ktoré sa stávajú súčasťou kultúrneho dedičstva skupiny. Členovia etnickej skupiny nepotrebujú inscenizovať 'druhotné narodeniny', pretože veria, že prvé, tzv. skutočné narodeniny im zabezpečili pokravnú väzbu so všetkými súkmeňovcami.“ (Ossowski 1966: 113)

prechodné (primitívne zušľachtené) a rasy kultúrne (vznikajú hlavne ako výsledok dlhotrvalej zušľachtľujúcej práce).

Ľudské rasy sú to ľudské populácie, ktoré sa odlišujú tým, ako často sa u nich objavujú určité dedičné znaky. Poznáme rasy geografické a rasy lokálne, ktoré tvoria menšie skupiny v rámci rás geografických. Všeobecne je prijaté členenie na 3 základné rasy, ktoré v roku 1798 podal G. Cuvier: rasa biela - europeidi, žltá - mongoloidi, čierna - negroidi. Pôvodných obyvateľov Austrálie a Melanézie vyčleňujeme niekedy ako osobitnú rasu australoidov.

Hranice medzi jednotlivými rasami sú značne neostre, pretože medzi jednotlivými rasami je mnoho populácií, ktoré majú v rôznom stupni znaky oboch rás. Sťažuje to urobiť vyčerpávajúcu a konšekventnú klasifikáciu.

Rasové rozdiely medzi ľuďmi sa najčastejšie prejavujú vo farbe pokožky, tvare vlasov a v niektorých znakoch tváre - v tvare nosa, pier, očí, profilu tváre a v serologických vlastnostiach. Predpokladá sa, že väčšina rasových znakov vznikla ako výsledok prispôsobenia sa miestnym klimatickým podmienkam a prostrediu vôbec - napr. farba pokožky. Mnohé rasové rozdiely sa však zatiaľ nepodarilo takto vysvetliť.

Rozdielmi medzi rasami sa zaoberá **antropológia**. Je to porovnávací biológia človeka, veda o tom, ako sa v čase a priestore menia fyzické znaky človeka. Zaoberá sa 3. skupinami problémov:

- Fylogenezou človeka, t.j. otázkami smeru a tempa rozvoja ľudských bytostí - na základe vykopávok.

- Rasovými rozdielmi medzi ľuďmi. Skúma sa premenlivosť fyzických znakov človeka v závislosti od teritória a príčiny týchto rozdielov; skúma efekty kríženia rás; skúma dejiny rás, zvlášť dejiny migrácie a expanzie jednotlivých rás; zaoberá sa klasifikáciu ľudských rás.

- Individuálnymi zmenami a osobným rozvojom človeka. Ide o skúmanie vplyvu prostredia a genetiky na rast a dospievanie detí a pod.

Antropológia používa rôzne techniky a metódy merania - antropometria. Umožňuje skúmať rozdielnosť tých fyzických znakov ľudí, ktoré sú merateľné. Merania sa vyjadrujú antropologickými ukazovateľmi. Rozvoj antropometrie zahájil A. Spiegel koncepciou antropologických bodov. Koncom XVIII. storočia P. Camper zaviedol meranie jednotlivých častí lebky. V súčasnosti sú metódy a techniky antropometrie štandardizované. Pričinil sa o to P. Broca a R. Martin.

Rasizmus sa začína tam, kde rozdiely v schopnostiach a správaní sa ľudí sa vysvetľujú rozdielmi medzi rasami. V súčasnosti sú snahy interpretovať rozdiely v IQ medzi priemerným černochoom a belochoom v USA rasovými rozdielmi. Ide o rozdiely v kultúre.

Jazykové menšiny

Jazykové menšiny vyžadujú komentár, pretože v povedomí obyvateľov strednej Európy sa stotožňujú s menšinami etnickými či národnými.

V našej časti Európy jazykové menšiny zdanlivo nemáme, pretože jazyková odlišnosť sa v bežnom povedomí spája s odlišným národom. Máme preto tendenciu neprípisovať jazykovej odlišnosti niektorých skupín dôležitosť a odlišný jazyk, ktorý daná skupina používa, nazývať dialektom spisovnej formy národného jazyka. Neprípisujeme význam tomu, že jazyková odlišnosť je často výrazom odlišnej identity regionálnej, folklórnej, zemskej a pod. (napr. Goralí v Poľsku či na Slovensku, Kašubi v Poľsku, Slezani v Poľsku a v Česku

atď.). Nepripisujeme tiež význam tomu, že týchto jazykových odlišností sa ľudia niekedy tvrdohlavo a zdanlivo nezmyselne držia a dokonca ich rozvíjajú. Často sme svedkami toho, že vlastne používajú dva jazyky - jeden pre "svojich" a druhý, tzv. spisovný, pre kontakt v úradoch a s "nie miestnymi".

Odlišnú podobu majú jazykové menšiny v západnej Európe, kde národ nie je definovaný etnicky ako spoločenstvo spoločného pôvodu a jazyka, ale kultúrno-politicky ako spoločenstvo ľudí, ktorí bývajú na území daného štátu a sú k nemu viazaní silnými kultúrnymi, historickými a politickými väzbami.

Jutikkala a Pirinen (2001: 13) uvádzajú zaujímavé príklady, ktoré možno nájsť v oblasti uralských jazykov. Ľudí, ktorí rozprávajú ingrijštinou (okolie Petrohradu), je iba okolo 300, livonštinou (okolie Rigy) ešte menej a ťažko tu hovoriť o národe, podobne južnou sámštinou hovorí vo Švédsku a Nórsku iba okolo 400 Laponcov, karelštinou hovorí okolo 70 tisíc ľudí, jazykom Mari hovorí v okolí Kazane asi 550 tisíc ľudí. Takýchto príkladov je množstvo. Určitá korelácia rasy a jazyka samozrejme existuje, ale obyčajne nedominuje. Podľa týchto autorov príkladom môžu byť Fíni. Pôvodne pochádzajú z okolia Uralu, resp. stredného toku Volgy, dnes v ich krvi, ako ukázali krvné skúšky, geneticky jednoznačne prevažuje europoidná zložka.

Niektorí považujú za samozrejmé, že rasa a jazyk súvisia tak úzko, že jazyková príbuznosť znamená vlastne príbuznosť pokrvnú. Na tejto viere v "spoločnú krv" budovali v strednej Európe tzv. historické národy (Nemci a Maďari) svoje národné štáty a národní buditeľia tzv. "nehistorických" národov (všetky ostatné národy v monarchii) na nej budovali zase svoju snahu o znovuzískanie slávy a lesku svojho dávneho údajného národného štátu (napr. Veľkomoravská ríša).

Literatúra:

- Giddens, A., 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.
- Jutikkala, E., Pirinen, K., 2001. *Dějiny Finska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 408 strán.
- Kubiak, H. 1980. Asymilacja społeczna w płaszczyźnie struktury społecznej. In H. Kubiak, A.K. Paluch (eds) 1980. *Zalozenia teorii asymilacji*. Biblioteka Polonijna. Wrocław: Polska Akademia Nauk.
- Marger, M. N., 1991. *Race and Ethnic Relations. American and Global Perspectives*. Belmont, California: Wadsworth Publishing Company, p. 45.
- Mucha, J., 1992. Demokratyzacja i mniejszości kulturowe. Pp. 31-42. In: *Studia Socjologiczne*. 124 - 125. č. 1 - 2.
- Navrátil, P., 2003. Menšiny. Pp. 16-18. In Navrátil, P. (ed.), 2003. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál.
- Niessen, J., 2000. *Rozmanitost a soudržnost. Nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. Vydavatelství Rady Evropy.
- Ossowski, S. 1966. *Więź społeczna i dziedzictwo krwi. Dzieła*. II. díl. Warszawa: PWN.
- Packer, J., 1993. On the Definition of Minorities. In: Packer, J., Myntti, K., 1993. *The Protection of Ethnic and Linguistic Minorities in Europe*. Abo Akademi University. Finland. Citované podľa: Lord, Ch., 1999. Národnostní menšiny v Evropě a ve světě: Politické otázky. Pp. 25-32. In: Gabal, I. a kolektiv, 1999. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G.
- Tajfel, H., 1995. *Sociálna psychológia menšín*. Bratislava: Minority Rights Group - Slovakia.

- Toffler, A., Tofflerová, H., 1996. *Utváranie novej civilizácie. Politika tretej vlny*. Bratislava: Open Windows.
- Wagley, C., Harris, M., 1958. *Minorities in the New World*. New York: Columbia University Press.
- Podľa: Tajfel, H., 1995. *Sociálna psychológia menšín*. Bratislava: Minority Rights Group - Slovakia.
- Wirth, L., 1945. The Problem of Monitory Groups. In: Linton, R. (ed.). *The Science of Man in the World Crisis*. New York: Columbia University Press.